

نقش آموزش و پرورش و معلم در کنترل یا کاهش آسیب های اجتماعی دانش آموزان دختر دوره متوسطه دوم شهرستان میاندوآب

سعیده بابازاده^{۱*}، فرشته داودی^۲، نگین حسینیان^۳

^۱کارشناسی آموزش ابتدایی، دبیر مدارس شهرستان میاندوآب

Asalarad879@gmail.com

09144108877

^۲کارشناسی آموزش ابتدایی، دبیر مدارس شهرستان میاندوآب

Asalarad879@gmail.com

09144108877

^۳کارشناسی مشاوره و راهنمایی، دبیر مدارس شهرستان میاندوآب

Asalarad879@gmail.com

09144108877

چکیده

نهاد آموزش و پرورش در کنار چهار نهاد دیگر (دین، خانواده، اقتصاد و سیاست) پنج نهاد اصلی و عمده در هر جامعه ای محسوب می شوند. در این میان نهاد آموزش و پرورش رسالت خطیر انتقال فرهنگ، معارف و دانش ها و نیز ارزش های دینی و اخلاقی و معنوی و نیز آموزش مهارت های زندگی اجتماعی را به نسل ها ی مختلف را در یک فرایند بلند مدت بر عهده دارد. در طی این فرایند این نهاد ممکن است با چالش های درونی و بیرونی متعددی مواجه شود. یکی از این چالش ها ، آسیب های اجتماعی است. طرح مسأله آسیب های اجتماعی و ضرورت پیشگیری از آن امری اجتناب ناپذیر، عقلانی، منطقی و آیند نگرانه است و مجموعه فرهنگیان اعم از کارشناسان، معلمان، مشاوران و مربیان ... نمی توانند نسبت به این موضوع بی تفاوت باشند. لذا ضرورت فراوانی وجود دارد که به امر آسیب های اجتماعی و پیشگیری از آن با نگاهی علمی، پژوهشی، دلسوزانه پرداخته شود. مطالعه آسیب های اجتماعی اعم از ناپهنجاری ها و انحرافات اجتماعی یکی از مهمترین موضوعات مورد بحث جامعه شناسی است. اگر چه مساله ناپهنجاری امری نسبی است و از جامعه ای به جامعه دیگر متفاوت است. اما آنچه که در این مبحث مطرح می باشد این است که چه عواملی آسیب های اجتماعی را کاهش یا افزایش می دهد و به بیانی دیگر چگونه می توان آسیب های اجتماعی را در بین دانش آموزان کنترل نمود؟

باید بپذیریم آموزش و پرورش به عنوان اصلی ترین نهاد اجتماعی بیشترین تاثیر تربیتی را بر روی یکایک افراد جامعه دارد به شرطی که به موقع و به جا، بتواند کارکرد جامعه پذیری و در کنار آن پیش گیری از آسیب های اجتماعی را فاقد هیچ وقفه و خللی به شکلی مطلوب و مناسب به انجام رساند.

در مقاله حاضر قصد داریم نقش آموزش و پرورش و معلم در کنترل یا کاهش آسیب های اجتماعی دانش آموزان دختر دبیرستان های شهرستان میاندوآب بپردازیم. و به ارائه راهکار ها و راه حل های مورد نیاز در رفع آسیب ها بپردازیم.

واژگان کلیدی :

آموزش و پرورش ، معلم ، آسیب های اجتماعی ، دانش آموزان

مقدمه

در عصر ما (دنیای جدید و مدرن) آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی و به تبع آن دغدغه‌های انسان‌ها نیز تغییر یافته است. روزگاری در میان جوامع گذشته برخی پدیده‌های اجتماعی نظیر خودکشی، اعتیاد و ... یا چندان مسأله اجتماعی و وضعیت حادی تلقی نمی شدند و یا انحرافات نظیر جرایم سایبری و رایانه‌ای، هرزه‌نگاری و ... وجود نداشت. دنیای جدید و مدرن علی‌رغم همه مواهب و امکانات و برخورداری‌ها، دارای کژی و آسیب‌های فراوانی است که ذهن دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت و آسیب‌شناسان اجتماعی را (به‌طور اخص) و ذهن اولیا و خانواده‌ها را (به‌طور اعم) به خود مشغول کرده است. تا زمانی که ابعاد و جنبه‌های مختلف یک آسیب اجتماعی را به خوبی شناسیم و مطالعات تجربی و نظری آن را ندانیم، برخورد و واکنش مناسب نسبت به آن دشوار خواهد بود. در یک تعریف مقدماتی می‌توان آسیب اجتماعی را این‌گونه تعریف کرد: «به هر نوع عمل فردی و یا جمعی اطلاق می‌شود که در چارچوب اصول اخلاقی و قواعد عام عمل جمعی جامعه محل فعالیت کنشگر، قرار نمی‌گیرد لذا با منع قانونی و قبح اخلاقی و اجتماعی مواجه می‌گردد.» (عبدالهی، ۱۳۹۰: ۱۸)

آسیب‌های اجتماعی به مفهوم رفتاری است که به طریقی با انتظارات مشترک اعضای یک جامعه سازگاری نداشته و بیشتر افراد آن را ناپسند و نادرست می‌دانند در واقع هر جامعه از اعضای خود انتظار دارد از ارزشها و هنجارها تبعیت کنند اما همواره عده‌ای راههای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در مدارس پیدا می‌شوند که یا به‌ای از این ارزشها و هنجارها را رعایت نمی‌کنند، جامعه افرادی که هماهنگ و همساز با ارزشها و هنجارها باشند سازگار یا هم‌نوا و اشخاصی را که بر خلاف آنها رفتار می‌کنند سازگار یا ناهم‌نوا می‌خوانند از میان افراد نابهنجار کسی که رفتار نابهنجارش زودگذر نباشد و دیر گاهی دوام آورد، کجرو یا منحرف نامیده می‌شود و رفتار او را انحراف اجتماعی یا آسیب اجتماعی می‌خوانند. جامعه‌شناسی و جرم‌شناسی متوجه آن دسته از نقض هنجارهاست که توسط عده‌ی زیادی از مردم گناه تلقی می‌گردد از این رو انحراف یا آسیب اجتماعی به رفتارهایی اطلاق می‌گردد که هنجارهای اجتماعی را نقض کرده و در نتیجه از نظر تعداد بسیاری از مردم قابل نکوهش است.

گسترش روز افزون آسیب‌های اجتماعی (ترک تحصیل، فرار از مدرسه، اعتیاد، سرقت، تشکیل گروههای معارض و وندالیسم و ...) به ویژه در سال‌های اخیر در بین دانش‌آموزان و همچنین شیوع مفسده‌های آشکار و پنهان، افزایش قابل توجه بزهکاری‌ها و کز روی‌های اجتماعی و آلودگی به مواد مخدر، به ویژه در میان جوانان و نوجوانان جامعه مستلزم تعمق و چاره‌اندیشی اساسی است.

بیان مسئله

در مورد آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی نباید نگاه تک بعدی و تک علتی داشت. چرا که یک پدیده اجتماعی معلول چندین علت و عوامل متعدد است گرچه ممکن است سهم و نقش یک علت بیشتر از بقیه علل باشد. به نظر می‌رسد با توجه به شرایط امروزی جامعه ما مهم‌ترین مخاطرات و آسیب‌های اجتماعی جدی که دانش‌آموزان و نسل نوجوان و جوان ما را تهدید می‌کنند عبارتند از:

مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی موجد چالش در مدارس

اعتیاد به سیگار؛

اعتیاد به مواد مخدر به ویژه مخدرهای صنعتی؛

مصرف مشروبات الکلی؛

پیامدهای منفی ازدواج زود هنگام دختران شاغل به تحصیل در آموزشگاه‌های عادی روزانه؛

مخاطرات مربوط به فضای سایبری و مجازی و شبکه اینترنت؛

خشونت، پرخاشگری و نزاع؛

مخاطرات مربوط به بروز و ظهور فرقه‌های انحرافی دینی و عرفان‌های کاذب؛ اقدام به خودکشی.

نقش آموزش و پرورش در بخش پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی

نکته‌ای که بسیاری از کارشناسان بر آن تاکید دارند اهمیت نقش آموزش و پرورش در بخش پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی است، وظیفه‌ای که به گفته متخصصان نقد بسیاری به کم‌کاری‌های آموزش و پرورش در این حوزه وارد است. آموزش و پرورش گسترده‌ترین دستگاه فرهنگی کشور است که به طور مستقیم جمعیتی بزرگ را تحت پوشش قرار داده است. ضمن آنکه این مجموعه ابزارهای لازم برای تنظیم و یا کنترل آسیب‌های اجتماعی را دارد و می‌تواند از ساعاتی که دانش‌آموزان در مدرسه حضور دارند استفاده کرده و برای مقابله با آسیب‌ها برنامه‌ریزی کند.

آموزش و پرورش می‌تواند پدر و مادرها را در قالب انجمن اولیا و مربیان جمع کند و برای مقابله با آسیب‌های اجتماعی فرزندان‌شان، آگاه‌سازی داشته باشد. در این باره اما مدیرکل دفتر مراقبت در برابر آسیب‌های اجتماعی معتقد است که پیش‌گیری اولیه رویکرد اصلی آموزش و پرورش در مدیریت آسیب‌های اجتماعی است.

وزارت آموزش و پرورش، در جهت مدیریت آسیب‌های اجتماعی، برنامه‌های مختلفی را در سطح مدارس اجرا می‌کند که محور و رویکرد آن‌ها، پیشگیری اولیه است که در قالب‌های متنوع آموزشی، فرهنگی و ترویجی، از قبیل کارگاه‌های آموزشی، جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها، محصولات فرهنگی - آموزشی، طراحی و به اجرا در می‌آید.

پیشگیری اولیه به این معناست که تلاش کنیم مهارت‌ها و توانمندی‌های کودکان و نوجوانان را برای مراقبت از خود در برابر رفتارهای پرخطر و آسیب‌های اجتماعی ارتقاء بدهیم. یکی از ضرورت‌های مهم برای تکمیل رویکرد پیشگیری اولیه برای محافظت و مراقبت از کودکان و نوجوانان، استقرار نظام مراقبت اجتماعی از کودکان و نوجوانان به ویژه نوجوانان در معرض خطر و پرخطر است و برای تحقق این موضوع همکاری دستگاه‌های فرهنگی و اجتماعی، خانواده‌ها و رسانه‌ها با وزارت آموزش و پرورش در جهت گسترش خدمات پیشگیرانه و مراقبتی در سطح مدارس دارای اهمیت زیادی است.

نقش تربیتی مدرسه

مدرسه به عنوان یک محیط آموزشی اگر نتواند وظایف تربیتی خود را به نحو مطلوب انجام دهد و فاقد توجه به وظایف علمی و اجتماعی خود و بی‌علاقگی نسبت به درک نیازهای روحی نوجوان، فقط به آموزش کلیشه‌ای صرف بپردازد قطعاً به پایگاهی برای کجروی و انحراف دانش‌آموزان تبدیل خواهد شد. از این رو مسئولان آموزشی باید به نوجوان آموزش دهند که چگونه با واقعیت‌ها روبرو شوند. موسسات آموزشی نقش موثری در بهداشت روانی و فراهم آوردن محیطی سالم در جهت رشد فکری و شکوفایی اندیشه‌ها دارند که برای ایفای چنین نقشی معلمان و مسئولان مدارس باید از سلامت روانی کافی برخوردار باشند. به همین دلیل باید از همکاری و همفکری اولیای کودکان، خود بچه‌ها و مسئولان مدارس به صورت مشترک استفاده شود و در هر واحد آموزشی یک شورا و یا انجمن برای بررسی و برنامه‌ریزی مسائل تربیتی و فکری دانش‌آموزان آن مدرسه تشکیل شود تا به موقع و به جا پیش‌گیری‌های لازم به عمل آید.

دانش‌آموزان با موضوعات مختلفی همچون گروه‌های خلافکار، خشونت، مصرف الکل، دارو و مواد مخدر، مشکلات جنسی و دیگر رفتارهای پرخطر و بالقوه آسیب‌زا درگیر هستند. علاوه بر این دانش‌آموزان در زندگی روزمره با استرس‌زاهای محیطی مانند از دست دادن والدین در اثر طلاق، خشونت خانواده، مصرف یا سوء مصرف الکل و مواد مخدر توسط والدین یا یکی از اعضای خانواده، آزار جسمی و جنسی و طردشدگی مواجه هستند. هدف عمده مداخله‌های مبتنی برمدرسه فراهم آوردن موقعیت و تجاربی است که در بستر آن توانایی‌ها و شایستگی‌های مقابله‌ای و مدیریتی کودکان در مواجهه با پیچیدگی‌های محیط و شرایط نامساعد زندگی روزمره افزایش یابد. برنامه‌های نوین بهداشت روان و مداخلات پیشگیرانه مدرسه محور به نتایج متنوعی از قبیل افزایش حضور در مدرسه، بهبود عملکرد تحصیلی، کاهش ترک تحصیل و کاهش رفتارهای ضد اجتماعی و مصرف دارو، الکل و مواد منجر می‌شوند.

در واقع می توان چنین استنباط نمود که ریشه اغلب آسیب پذیری های اجتماعی دانش آموزان را باید در عدم آشنایی کافی آنها با مهارت های اجتماعی دانست؛ به طوری که نقطه کوری در رشد شخصیت دلخواه و اجتماعی جوانان وجود دارد و آن این است که متأسفانه جوانان امروز خود را نشناخته اند و به توان و قدرت فراوان خود باور ندارند، به علاوه از شرایط و موقعیت اجتماعی خود آگاهی ندارند. بنابراین بررسی نقش آموزش مهارت های اجتماعی در کاهش آسیب های اجتماعی در مدارس ضروری است.

توجه به مهارت های اجتماعی در برنامه ریزی درسی، نشان دادن تاثیرات مخرب دوستان نالایق و ناشایست و چگونگی قطع ارتباط با آنان، آموزش مهارت های زندگی نظیر دوست یابی و خودشناسی و کشف خود در محتوای آموزشی، اجازه ای ابراز وجود به دانش آموزان از طریق دادن مسئولیت و استفاده از دیدگاه های آنان در مدرسه، تقویت عزت نفس و احترام دانش آموزان توسط معلم، تقویت ارزش های دینی دانش آموزان توسط معلمان، تقویت ارزش های دینی در خانواده، آموزش نه گفتن از کودکی در خانواده ها از طریق اهمیت دادن به اظهار نظر وی و شروع از موارد کوچک و غیر مهم؛ جزو مواردی هستند که باید به دانش آموزان آموزش داده شوند.

دهه ۸۰ نقطه انفجار آسیب های اجتماعی

دهه ۸۰ نقطه انفجار آسیب های اجتماعی است و ما نمی توانیم از کاهش یا برطرف کردن این آسیب ها صحبت کنیم، زیرا چنین کاری ممکن نیست و تنها راه چاره کنترل این آسیب هاست. تمام آسیب های اجتماعی میل به گسترش دارند که اگر در شکل ساختاری به صورت جدی قصد پیشگیری داشته باشیم، شاید تا حدودی موفق شویم. بنا براین انجام هرگونه برنامه ریزی و فعالیت در راستای کاهش آسیب های اجتماعی در بین نوجوانان جا معه از چند جهت ضروری است چرا که از یک طرف با کاهش آسیب های اجتماعی، ضریب امنیت اجتماعی بالا رفته، از طرف دیگر سرمایه ای که به دلیل افت تحصیلی و فرار از مدرسه هزینه می شود، کاهش می یابد، هزینه هایی که صرف ایجاد امنیت در جامعه می گردد در امر آموزش و تعالی فرهنگی جامعه صرف می شود، پس می طلبد تا در راستای شناخت عوامل کنترل کننده و کاهش دهنده آسیب های اجتماعی تلاش بیشتری کنیم.

به طور کلی دو نوع نگرش نسبت به آسیب های اجتماعی وجود دارد: یک نگرش که عمدتاً متوجه چگونگی جرایم و نفس بزه های اجتماعی، شیوع، گستردگی، عمق، شدت و آثار ناصواب آن است. صاحبان چنین نگرشی، بیشترین هم خود را در جهت وضع قوانین گوناگون، ساخت زندان، مبارزه با کج روی ها و بالطبع مبارزات مجرمان، به خصوص از طریق زندان صرف می کنند. نگرش دیگر معطوف به خصیصه ها و توانایی های اجتماعی فرد بزهکار است که مرتکب جرم می شود. در واقع در این نوع نگرش محور توجه، انسانهایی اند که به رغم مشابهت فراوان با بسیاری از همسالان خود از نظر شرایط اقتصادی - اجتماعی، به علل خاصی (عدم آشنایی کافی با مهارت های اجتماعی) دچار آسیب پذیری اجتماعی می گردند؛ صاحبان چنین نگرشی دوست دارند تمام اندیشه و تلاش خود را متوجه شناخت عوامل پدید آیی رفتارهای آسیب زا نمایند و راه حل مسئله را در آموزش و ارتقای سطح آگاهی مهارت ها و انطباق پذیری اجتماعی فرد می دانند.

راههای پیشگیری از آسیب های اجتماعی در مدارس

بر اساس دو نوع نگرش فوق الذکر می توان دو راه حل برای مسئله (کاهش آسیب های اجتماعی) مطرح نمود: راه حل اول که اصطلاحاً می توان آن را حل کوتاه مدت، سطحی و سخت افزاری نامید، به مواردی چون ساخت زندان، استخدام پلیس بیشتر، تشدید مجازات مجرمان و... به منظور مبارزه با مجرمان تاکید دارد در حالی که راه حل دوم در مقابل راه حل اول قرار دارد و اصطلاحاً راه حل دراز مدت، ریشه ای و نرم افزاری نامیده می شود به عواملی چون فرهنگ سازی، اجتماعی کردن، درونی نمودن ارزشها و هنجارهای جامعه از طریق آموزش مهارت های اجتماعی تاکید دارد.

در واقع می توان چنین استنباط نمود که ریشه ی اغلب آسیب پذیری های اجتماعی دانش آموزان را باید در عدم آشنایی کافی آنها با مهارت های اجتماعی دانست؛ به طوری که نقطه ی کوری در رشد شخصیت دلخواه و اجتماعی جوانان وجود دارد و آن این است که متأسفانه جوانان امروز خود را نشناخته اند و به توان و قدرت فراوان خود باور ندارند، به علاوه از شرایط و موقعیت اجتماعی خود آگاهی ندارند. بررسی نقش آموزش مهارت های اجتماعی در کاهش آسیب های اجتماعی در مدارس ضروری است.

پیشنهادات (راههای ارتقای مهارتهای اجتماعی دانش آموزان)

- توجه به مهارتهای اجتماعی در برنامہ ریزی درسی
 - نشان دادن تاثیرات مخرب دوستان نالایق و ناشایست و چگونگی قطع ارتباط با آنان
 - آموزش مهارتهای زندگی نظیر دوست یا بی و خودشناسی و کشف خود در محتوای آموزشی
 - اجازة ابراز وجود به دانش آموزان از طریق دادن مسئولیت و استفاده از دیدگاههای آنان در مدرسه
 - تقویت عزت نفس و احترام دانش آموزان توسط معلم
 - تقویت ارزشهای دینی دانش آموزان توسط معلمان
 - تقویت ارزشهای دینی در خانواده
 - آموزش نه گفتن از کودکی در خانواده ها از طریق اهمیت دادن به اظهار نظر وی و شروع از موارد کوچک و غیر مهم.
- در دو سال گذشته به ویژه سال تحصیلی جاری به دلیل اتفاقاتی که در چند مدرسه روی داد توجهها به نقش و سهم آموزش و پرورش و مدارس در زمینه ایجاد یا پیشگیری و درمان آسیبهای اجتماعی بیش از گذشته جلب شد. در آخرین رویداد غم‌انگیز و متاثرکننده خودکشی دختر نوجوان تیزهوش در مدرسه فرزندانگان تهران بود که به دلیل قرار گرفتن در پایتخت بیش از سایر موارد واکنشها را برانگیخت. گروه صفحه مدرسه اعتماد که فراتر از اخبار، سوژه‌ها و مسائل حوزه آموزش و پرورش را پی می‌گیرد پس از چند هفته و به دنبال فروکش کردن هیاهوی خبری پس از رصد کردن ابعاد این سوژه خاص، بر آن شد تا موضوع را ریشه‌ای‌تر و کلان‌تر مورد توجه قرار دهد چرا که به نظر می‌رسد خودکشی دانش آموزان، حمله دانش آموز به معلم و قتل او، درگیری والدین با معلمان، تنبیه بدنی دانش آموزان، اعتیاد دانش آموزان به مواد مخدر، فرار از مدرسه و ده‌ها آسیب اجتماعی دیگر وجوه اشتراکی دارند که در ذیل رویکردهای درست و علمی و کارشناسانه باید مورد بررسی قرار گیرند. واکنشهای فرافکنانه، غیرمسئولانه، دلسوزانه، احساسی، منحرفانه و غیرحرفه‌ای و غیرعلمی نه تنها گره‌ای از مشکلات نمی‌گشاید بلکه بر این کلاف سردرگم می‌افزاید و گره‌ها را کورتر و غیرقابل گشایش می‌کند. کشاندن موضوع تخصصی به حوزه عمومی و غیرتخصصی راه اشتباهی است که گاهی برخی آن را ابزاری می‌سازند برای انتقام‌گیری و برخی هم بهانه‌ای می‌کنند برای عقده‌گشایی، در حالی که آسیبهای اجتماعی نیازمند هوشیاری عمومی و برخورد علمی و کارشناسانه و مسوولانه است. با این رویکرد بررسی اجمالی خواهیم داشت پیرامون آسیبهای اجتماعی و نقش و سهم آموزش و پرورش.

ریشه مشکلات را باید در خانواده جست‌وجو کرد

باقرنزاد، یکی از مشاوران شاغل در مدارس آموزش و پرورش آذربایجان شرقی در نقدی به یک دیدگاه مطرح شده نکاتی را متذکر می‌شود که به جهت نگرستن از زاویه نگاه یک مشاور قابل تامل است. ایشان می‌نویسد: اول اینکه دانش آموزان بیشترین وقت خود را با والدین و خانواده خود سپری می‌کنند و تاثیر بیشتر را از خانواده خود می‌گیرند، اضطراب و استرسی که در جامعه وجود دارد و توقع بیجای خانواده‌ها از دانش آموزان مشکل را مضاعف می‌کند.

اولویت مشاور برای متوسطه دوم

ایشان در ادامه به نکته دوم اشاره می‌کند و می‌نویسد: ساختار نظام آموزش و پرورش ایران خشک و انعطاف‌ناپذیر است حتی بیشتر از گذشته چراکه تمام موارد آموزش و پرورش حاصل برنامه‌ریزی وزیران و مسوولان رده بالای کشور است که با هر تغییر آنها نظام آموزشی هم تغییر می‌کند. یکی از این موارد جدید هم انتخاب رشته دانش آموزان نهم است که باید رشته القایی و تحمیلی را قبول کنند. هدایت تحصیلی از پایه اول متوسطه دوره دوم به پایه نهم انتقال یافت، در نتیجه اولویت اول تخصیص مشاوران به جای دوره دوم، دوره اول شد. حال بسیاری از مدارس دوره دوم که احتمال خودکشی در دانش آموزان آنها بیشتر است، فاقد مشاور هستند. همانجایی که هدایت

تحصیلی است. به عبارت بهتر، اولویت اول مشاور، هدایت تحصیلی است و مهم‌تر از همه اینکه یک ساعت مشاوره برای ۱۵ دانش‌آموز و پیچیدن نسخه‌های غیر تخصصی از طرف همکاران غیر مشاور هم مزید بر این علت‌هاست.

اجرای طرح توانمندسازی روانی، اجتماعی و تحصیلی دانش‌آموزان

مدیرکل امور تربیتی و مشاوره وزارت آموزش و پرورش از اجرای طرح توانمندسازی روانی، اجتماعی و تحصیلی دانش‌آموزان خبر داد. مسعود شکوهی در خصوص طرح توانمندسازی دانش‌آموزان گفته: برای اقدام زود هنگام برای شناسایی عوامل خطر و رفتارهای پرخطر و عوامل حمایتی در مدارس با استفاده از ابزارهای استاندارد جهت ترسیم نیم‌رخ روانی-اجتماعی دانش‌آموزان دوره متوسطه اول، اجرای طرح‌های توانمندسازی روانی-اجتماعی و تحصیلی دانش‌آموزان، آموزش آداب و مهارت‌های زندگی و مهارت‌های صحیح ارتباطی برای شخصیت‌سازی، سالم‌سازی فرآیند رشد فردی آنان، تقویت سازو کارهای خودکنترلی، آموزش مهارت‌های اجتماعی بر مبنای نتایج تحلیل آزمون‌های غربالگری و نیازسنجی‌های جامع در دستور کار دولت یازدهم قرار گرفته است.

طرح مشاوره هم‌تایان متوسطه اول، رابطان هسته‌های مشاوره ابتدایی

وی از اجرای طرح مشاوره هم‌تایان در مدارس متوسطه دوره اول خبر داد و تصریح کرده که: این طرح با رویکرد آموزش هم‌سالان و مشارکت دانش‌آموزان نوجوان انجام می‌شود؛ همچنین با توجه به نبود نیروی مشاور در دوره ابتدایی اجرای رابطان هسته‌های مشاوره جهت بهره‌گیری از نیروهای با انگیزه و متخصص در دوره ابتدایی جهت ارجاع دانش‌آموزان دارای مشکلات روان‌شناختی به هسته‌های مشاوره مناطق نیز پیگیری می‌شود.

ارایه خدمات تخصصی روان‌شناختی و مشاوره‌ای

مدیرکل امور تربیتی و مشاوره وزارت آموزش و پرورش همچنین گفته بود: ارایه خدمات تخصصی روان‌شناختی و مشاوره‌ای و مددکاری به دانش‌آموزان دارای اختلال روان‌شناختی با بهره‌گیری از نیروهای متخصص حوزه روان‌شناسی و مشاوره با مدارک لیسانس، فوق‌لیسانس، دکترا، توسعه و تقویت مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی استان‌ها و ارتقای هسته‌های مشاوره مناطق به مرکز و ایجاد تیم‌های مداخله در بحران در فوریت‌های روان‌شناختی از برنامه‌های آموزش و پرورش در خصوص آسیب‌های اجتماعی است.

طرح آمایش مشکلات و آسیب‌شناسی روانی-اجتماعی دانش‌آموزان

شکوهی در بخش دیگری از سخنان خود گفته بود: اجرای طرح آمایش مشکلات و آسیب‌شناسی روانی-اجتماعی دانش‌آموزان دختر در دوره متوسطه برای تعیین بروز و شیوع انواع آسیب‌شناسی روانی-اجتماعی به تفکیک مناطق جغرافیایی، بومی و جنسیت در دانش‌آموزان برای تهیه «اطلس آسیب‌های روانی-اجتماعی» دانش‌آموزان گروه هدف کشور با مشارکت «معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری» و اجرای طرح مدارس دوستدار زندگی به صورت آزمایشی در شهر تهران با مشارکت سازمان بهزیستی و طراحی و تدوین برنامه «جامع پیشگیری از خشونت» از دیگر اقدامات موثر آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ محسوب می‌شود.

آسیب اجتماعی خودکشی را باید در سطوح مختلف بررسی کرد چراکه هیچ فردی در خلأ زندگی نمی‌کند. افراد در یک بافت اجتماعی زندگی می‌کنند که این بافت در زندگی آنان در اقدامات مثبت و منفی تاثیرگذار است. شاید از دید نسل‌های سوم یا نسل اول و دوم، آنان در رفاه بیشتر زندگی می‌کنند و آزادی بیشتر دارند اما فشارهای خیلی زیادی بر روی نوجوانان وجود دارد. خانواده و مدرسه به نوجوان می‌گویند درس بخواند، همسالان فشار می‌آورند که خط قرمزها شکسته شود و باید خوش باشیم. رسانه‌های عمومی یک فرهنگ خوش باشید دیگری را ترویج می‌کنند. کلان جامعه می‌گوید زودتر باید به رفاه رسید. تمام اتفاقات سیاسی و اجتماعی که در جامعه می‌افتد تاثیر مستقیم و غیرمستقیم در نوجوانان دارد. هنگامی که نوجوانان با هیجان و تعارض مواجه می‌شوند نمی‌دانند چگونه با آن مقابله کنند تا برطرف شود. از طرفی فشارها را زیاد کرده‌ایم و از سوی دیگر راه‌حلی برای کم کردن فشارها که نوجوانان با آن درگیرند

نداریم. در طیف آماری یک عده‌ای از کودکان و نوجوانان وجود دارند که توانایی روانی ضعیف دارند و از خودکشی به عنوان حل مساله استفاده می‌کنند و با خودکشی می‌خواهند از مشکلات فرار کنند.

سونامی خودکشی دانش‌آموزان

در سال گذشته و جاری، متأسفانه حدود ۱۸ خودکشی توسط دانش‌آموزان اتفاق افتاده که هفت مورد آن مربوط به تهران است. این خودکشی‌های پی‌درپی، جامعه معلمان را دچار شوک کرده ولی متأسفانه، واکنش اصولی از جانب مدیران ارشد آموزش و پرورش دیده نشده است. در بررسی آماری این اتفاقات نامبارک، دیده می‌شود که این خودکشی‌ها از ۳۰ خرداد ۱۴۰۱ آغاز شده و تقریباً در هر ماه، یک دانش‌آموز اقدام به خودکشی کرده و ناگهان آمار بالا می‌رود و در آبان همین سال، چهار مورد و در دی ماه سه مورد خودکشی گزارش می‌شود. آخرین گزارش خودکشی در سال ۱۴۰۱، سوم بهمن ماه است. پس از توقف خودکشی‌ها به مدت دو ماه و نیم، که نکته قابل تامل است، از ۱۶ اردیبهشت ۱۴۰۲، در حالی که شاید تصور می‌شده، این اتفاق شوم دیگر تکرار نخواهد شد، متأسفانه و مجدداً با خبر خودکشی دیگری توسط یک دانش‌آموز مواجه می‌شویم که در همین ماه سه خودکشی اتفاق می‌افتد. وقتی به چگونگی انجام این خودکشی‌ها نظری انداخته می‌شود، مشاهده می‌شود که به جز یک مورد همه یا خود را دار زده یا از ارتفاع پرتاب کرده‌اند، یعنی قابل دسترس‌ترین شیوه‌ای که حتماً منظور اقدام‌کننده به خودکشی را محقق کند و دلایل اکثر این دانش‌آموزان مسائل تحصیلی و افسردگی ناشی از آن بوده است.

اتفاقات ریشه‌دار آسیب‌های اجتماعی

در حالی که این اتفاقات در سال گذشته و به دنبال آن سال جاری به وقوع پیوسته، ولی نباید به هیچ‌وجه، علل آن را فقط در همین سال‌ها جست‌وجو کرد و برای موشکافی این مساله که ریشه‌ای روانشناختی دارد، باید سال‌های دورتر تا به امروز را کاوید. اگر مشکلات آموزشی و معیشتی آموزش و پرورش در این دوره بیشتر شده ولی این اتفاقات تاسف‌برانگیز، ریشه‌ای‌تر از آن است که آن را به عملکرد این دوره نظام آموزشی نسبت داد.

ناکارآمدی نظام تربیتی

سال‌هاست که دلسوزان و صاحب‌نظران در حوزه تعلیم و تربیت، با تحلیل‌های درست و منطبق با واقعیت‌های روز، در هر تریبون اعلام کرده‌اند که این نظام آموزشی و تربیتی کارایی لازم را ندارد و قادر به ساختن یک انسان کارآمد، هدفمند و امیدوار نیست و صرفاً در حیطه ظاهر عمل کرده و سعی می‌کند یک انسان مطیع و غیرمطالبه‌گر بار بیاورد که با فطریات انسانی و همچنین روح قوانین، بیگانه است. هدفی که دقیقاً در قانون اساسی آمده و اصولاً هدف نظام جمهوری اسلامی را، پرورش یک انسان کامل دانسته است ولی باز هم با تاسف متولیان تعلیم و تربیت حتی زحمت شنیدن این نقدهای کارشناسانه را به خود ندادند.

چالشی برای نظام مشاوره‌ای

این وقایع، نظام مشاوره مدارس را نیز به چالش می‌کشد که عملاً کارایی لازم را ندارد، البته این به آن معنا نیست که یک مشاور مواخذه شود بلکه به معنای خنثی یا کم اثر بودن متون این شاخه است که در بالا سیاستگذاری شده و مشاور هم چاره‌ای جز اطاعت ندارد. نادیده گرفتن ایده، نظر و احساس و فکر دانش‌آموز و عدم درک وی و فکر و احساس او، در کشوری که بابت این حقایق هزینه‌های سنگینی داده شده، در نهایت یک جایی نمود پیدا خواهد کرد. وقتی یک نقصان جدی، در جایی به صورت خاموش وجود داشته باشد، فقط یک تلنگر کافی است همانند جرعه در انبار باروت عمل کند. این جرعه در پی اولین اقدام خودکشی صورت گرفت و متأسفانه سونامی خودکشی به راه افتاد، مشابه دومینویی که آمادگی عمل را دارد و فقط منتظری ک فرصت است.

دانش آموزی که نه تنها هیچ جایی برای ابراز وجود خود و شخصیت فردی خود که اوج این تمایلات در این دوره سنی است نمی بیند بلکه جایی برای بیان و تخلیه روانی و نگرانی و دلشوره های طبیعی دوران نوجوانی، پیدا نمی کند، با دیدن اولین راه حل که وی را از این همه ناامنی و پریشانی برهاند، به آن سمت می رود.

تلنگر ایام تعطیلات و توقف خودکشی ها

شاید توقف اقدام به خودکشی به مدت دو ماه ونیم که دقیقا در محدوده یک ماه پیش و بعد از عید بوده حاوی این پیام باشد که رویدادهای مثبت و مطلوبی مانند ایام شاد و دلخواهی همچون عید، تاثیر کنترل و توقف این گونه اتفاقات تاثیر انگیز را دارد. وقتی چنین اتفاقی در یک کشوری که انسان و روح و روان وی، ارزشمند است پیش می آید، مسوولان مربوطه بدون تعارف و به شکل واقعی و نه جهت رفع تکلیف و یک سروصدای ظاهری و بی تاثیر چند روزه و انداختن توپ به زمین طرف دیگر، از هر ایده ای که باعث حل ماجرا شده و باعث بهبود شرایط شود استقبال کرده و حتی نقص خود را پذیرفته و ضمن ریشه یابی مساله، به جد درصدد حل آسیب می شوند، در صورتی که متاسفانه، در اینجا ما می بینیم وقتی چنین شرایط ناگواری پیش می آید در ابتدا که دوستان سر خود را زیر برف کرده و خود را به ندیدن می زنند و پس از اینکه مساله طوری شد که نمی توان نادیده اش گرفت، سعی می شود با یک سری مسائل ظاهری و غیر کاربردی، ماجرا را پیش برده تا آبها از آسیاب بیفتد. باید مدیران و سیاستگذاران و سیاست نویسان حوزه تعلیم و تربیت، صادقانه و دلسوزانه با یاری گرفتن از افراد آگاه و متعهد در این حوزه، در پی یافتن چرایی و حل این آسیبی که تبدیل به یک تهدید جدی شده است، برای یافتن شیوه های راهگشا جهت حل این بحرانی که گویی آخرین مورد نخواهد بود، به طور جدی وارد میدان شوند.

اهمیت آموزش های پیشگیری از اعتیاد دانش آموزان در مدارس

مدرسه می تواند نقش مهمی در سازندگی شخصیت کودکان و نوجوانان و پیشگیری از آسیب های اجتماعی همانند آسیب اعتیاد داشته باشد به ویژه هنگامی که والدین در برخورد با فرزندان با شکست مواجهه شده باشند مدارس مسئولیت سنگین تری را به عهده دارند. در تمام جوامع دنیا نوجوانان آسیب پذیرترین قشر در برابر پدیده مهلک اعتیاد هستند، دوران نوجوانی دورانی پر کشمکش و اغلب دشوار در زندگی هر فردی است وجود شرایط مناسب بهداشتی و تربیتی و فرهنگی و اجتماعی برای گذر از چنین مرحله حساسی باعث به وجود آمدن آسیب و بزه اجتماعی نظیر اعتیاد می شود، نوجوانان به خاطر خصوصیات نوجوانی آسیب پذیری زیادی دارند. یک درصد دانش آموزان کشور مصرف کننده مواد مخدر هستند که این رقم بالایی است؛ درگیر بودن این قشر با مواد مخدر سخت است و باید جامعه را در برابر این آسیب حفظ کرد، درمان، کاهش آسیب، حمایت اجتماعی و مقابله از موارد مهم در این زمینه است، کارشناسان معتقدند اعتیاد دانش آموزان در مدارس مناطق آسیب پذیر و در میان پسران بیشتر شایع است و بیشتر دانش آموزان سوم راهنمایی تا پایان دبیرستان به اعتیاد مبتلا هستند.

مدارس، فضاهای کارگری و محله ها از کانون های اصلی اجرای برنامه های پیشگیرانه ستاد مبارزه با مواد مخدراند و دانش آموزان مهمترین جامعه هدف برنامه های پیشگیرانه ستاد مبارزه با مواد مخدر هستند، آموزش های پیشگیرانه در مدارس بسیار تاثیر گذار است. شناسایی دوست، همکار، همکلاس و نوع ارتباط با آنها و ارتباط والدین با فرزندان در پیشگیری از آسیب های اجتماعی از جمله اعتیاد، نقش مهمی دارد.

اهمیت آموزش های پیشگیری از اعتیاد دانش آموزان در مدارس

مدرسه می تواند نقش مهمی در سازندگی شخصیت کودکان و نوجوانان و پیشگیری از آسیب های اجتماعی همانند آسیب اعتیاد داشته باشد به ویژه هنگامی که والدین در برخورد با فرزندان با شکست مواجهه شده باشند مدارس مسئولیت سنگین تری را به عهده دارند.

در تمام جوامع دنیا نوجوانان آسیب پذیرترین قشر در برابر پدیده مهلک اعتیاد هستند، دوران نوجوانی دورانی پر کشمکش و اغلب دشوار در زندگی هر فردی است وجود شرایط مناسب بهداشتی و تربیتی و فرهنگی و اجتماعی برای گذر از چنین مرحله حساسی باعث به وجود آمدن آسیب و بزه اجتماعی نظیر اعتیاد می شود، نوجوانان به خاطر خصوصیات نوجوانی آسیب پذیری زیادی دارند. یک درصد دانش آموزان کشور مصرف کننده مواد مخدر هستند که این رقم بالایی است؛ درگیر بودن این قشر با مواد مخدر سخت است و باید جامعه را در برابر این آسیب حفظ کرد، درمان، کاهش آسیب، حمایت اجتماعی و مقابله از موارد مهم در این زمینه است، کارشناسان معتقدند اعتیاد دانش آموزان در مدارس مناطق آسیب پذیر و در میان پسران بیشتر شایع است و بیشتر دانش آموزان سوم راهنمایی تا پایان دبیرستان به اعتیاد مبتلا هستند.

مدارس، فضاهای کارگری و محله ها از کانون های اصلی اجرای برنامه های پیشگیرانه ستاد مبارزه با مواد مخدراند و دانش آموزان مهمترین جامعه هدف برنامه های پیشگیرانه ستاد مبارزه با مواد مخدر هستند، آموزش های پیشگیرانه در مدارس بسیار تاثیرگذار است. شناسایی دوست، همکار، همکلاس و نوع ارتباط با آنها و ارتباط والدین با فرزندان در پیشگیری از آسیب های اجتماعی از جمله اعتیاد، نقش مهمی دارد.

طرح همکاری خانه و مدرسه با هدف ارتقای مهارت های ارتباطی

باید دانست که کشیدن سیگار یا قلیان تفننی دلیل بر اعتیاد دانش آموزان نیست، آسیب های اجتماعی دلایل متفاوتی دارد، استانهای مرزی باید بیشترین دستگیری و کشف مواد مخدر را داشته باشند، اما استان میاندوآب جزو استان هایی است که نسبت به بعضی از استانهای مرزی بیشترین دستگیری و کشف مواد مخدر را دارد.

در حوزه فرهنگ سازی سهم آموزش و پرورش یک بخش است و سهم سایر ارگان ها و دستگاه ها در توجیه نوجوان و خانواده بخش دیگر است. طرحی در آموزش و پرورش است بنام مداخلات و حمایت های روانی و اجتماعی ویژه دانش آموزان آسیب دیده و در معرض اعتیاد که هدف این طرح حمایت از دانش آموزان آسیب دیده است، در کل استان حدود ۸۵۰ هزار دانش آموز آموزش و پرورش مشغول به تحصیل هستند.

طرح مداخلات و حمایت های روانی و اجتماعی دانش آموزان در معرض خطر با گروه مخاطب دانش آموزان آسیب دیده از دیگر طرح های اجرا شده از سوی اداره مراقبت در برابر آسیب های اجتماعی و طرح فوق با هدف توجه ویژه به دانش آموزان آسیب دیده و ارائه خدمات آموزشی، درمانی و مشاوره ای به آنها و خانواده های مورد نظر صورت می گیرد. یکی از برنامه ها رصد و شناسایی دانش آموزانی در معرض خطر است و در بخش توانمند سازی با ارائه خدمات آموزشی، حمایتی، درمانی و استفاده از مشاورین در این زمینه فعالیت هایی انجام می شود.

نتیجه گیری

تحلیل این واقعیت اجتماعی نشان می دهد که خانواده اصلی ترین نقش را در تربیت فرزندان دارد به طور کلی خانواده پایه اساسی و سازنده مهمترین بخش اجتماع است و وجود دیگر نظامات اجتماعی بستگی به مشارکت در نظام خانوادگی دارد.

به طور کلی در زمینه علل اعتیاد در بین خانواده، وجود اختلاف بین پدر و مادر، سستی و ضعف در تربیت خانوادگی، عدم سرپرستی نوجوانان به شکل متعارف، رفتار والدین با فرزندان بدون توجه، بدون محبت، خشونت آمیز و طلاق و از هم پاشیدگی خانواده از جمله علل سوق دادن نوجوانان به اعتیاد است.

روانشناسان معتقدند بخش مهمی از فرآیند یادگیری بر پایه دیدن استوار است، کودک می بیند و یاد می گیرد و خیلی ساده با خود می گوید هر وقت بزرگ شدم، این کار را انجام می دهم، حال کافی است به سن بلوغ برسد و هیجانانگیز و هورمون های جدید و شگفت انگیزی را تجربه کند.

واکاوای این مساله اجتماعی از نگاه دیگر حاکی از آن است که مدرسه می تواند نقش مهمی را در سازندگی شخصیت کودکان و نوجوانان داشته باشد به ویژه هنگامی که والدین در برخورد با فرزندان با شکست مواجهه شده باشند مدارس مسئولیت سنگین تری را به عهده دارند، اما آیا محروم از تحصیل دانش آموز و جابجایی او از کلاس درس در این زمینه اثر گذار است. باید دانست که جابجا کردن دانش آموز در مدرسه یا کلاس یا محروم کردن او از تحصیل همه دارای آیین نامه است و مدیر مدرسه نمی تواند در این باره تصمیم بگیرد، بر اساس نوع و تکرار تخلف آیین نامه اجرایی نوع برخورد با دانش آموز را مشخص کرده است و طبق همان آیین نامه و چهارچوب اقدام خاص انجام می گیرد.

رئیس اداره مراقبت در برابر آسیب های اجتماعی آموزش و پرورش استان با اشاره به اقدامات آموزش و پرورش استان در راستای طرح تقسیم کار ملی برای کنترل آسیب ها، در پاسخ به ایمنای اظهار داشت: مدیریت عواطف و هیجانات برای کاهش مفاصل اجتماعی، آموزش مهارت های اجتماعی برای کاهش اعتیاد، آموزش مهارت تاب آوری برای کاهش طلاق از جمله این اقدامات هستند، علاوه بر این برگزاری کمیته های پیشگیری از آسیب های اجتماعی، توزیع بسته های آموزشی ویژه کارکنان، والدین و دانش آموزان که شامل توزیع بسته های آموزشی و محتوای آن با رویکرد مهارت های خود مراقبتی است در برنامه وجود داشته است.

در حوزه آموزش و پرورش در طی چند سال گذشته طرح ها و برنامه های خوبی در حوزه آموزش، مهارت های زندگی و مهارت های اجتماعی شروع شده است، امسال با توجه به فرمایش رهبر معظم انقلاب طرح ملی بنام طرح تقسیم کار برای حدود ۲۰۰ هزار نفر از دانش آموزان در پایه های متفاوت در زمینه آموزشهای مهارت های زندگی را داریم و در استان میاندوآب با تعامل و همکاری دستگاه های مختلف در سال ۱۴۰۱ حدود ۱۰ درصد پوشش دهی برنامه ها، آماده شده بود که خوشبختانه در سال ۱۴۰۲ این پوشش دهی به ۴۰ درصد افزایش پیدا کرده است.

منابع

- شهبازی، وهاب (۱۳۷۳). «بررسی محتوای کتاب-های درسی تعلیمات اجتماعی و فارسی دوره ابتدائی از نظر انطباق با اهداف راهنمایی شغلی در این دوره از نظر رابرت هاپاک»، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- محسنیان، سرور (۱۳۸۳). بررسی نقش کتاب های درسی در دوره های ابتدایی و راهنمایی تحصیلی در ترغیب دانش آموزان به مطالعه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن.
- نصر اصفهانی، احمد رضا؛ مریم فاتحی زاده و فاطمه فتحی (۱۳۸۳). «جایگاه مهارت-های اجتماعی مورد نیاز دانش-آموزان در کتاب-های درسی عمومی دوره متوسطه». دانشور: رفتار. سال یازدهم - شماره ۹. اسفند ۱۳۸۳.
- بورگ و همکاران (۱۹۹۶). روش-های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی، ترجمه احمد رضا نصر و همکاران. تهران: انتشارات سمت و دانشگاه شهید بهشتی.
- عریضی، حمیدرضا و احمد عابدی (۱۳۸۲). تحلیل محتوای کتاب-های درسی دوره ابتدایی بر حسب انگیزه پیشرفت. فصلنامه نوآوری-های آموزشی، سال دوم، شماره ۵، پاییز ۱۳۸۲. ص ۳۰-۵۳.
- بیگدلی، زاهد و زویا آقام (۱۳۸۲). عوامل مؤثر بر انتخاب رشته تحصیلی و تغییر نگرش دانشجویان کتابداری و روانشناسی بالینی در دانشگاه شهید چمران اهواز. فصلنامه کتابداری. سال ششم، شماره ۲ (پیاپی ۲۲)، تابستان ۱۳۸۲. ج ۶، ش ۲. ص ۴۷-۶۶
- یعقوبی، جعفر؛ علی اصغر میرزایی و اسماعیل کرمی دهکردی (۱۳۸۲). بررسی میزان انعکاس موضوع-های منابع طبیعی در کتاب های درسی. جنگل و مرتع. شماره ۵۹. ص ۳۵-۳۷. تابستان ۱۳۸۲.
- رئیس دانا، فرخ لقا. (۱۳۷۴). «تحقیق و بررسی محتوای برنامه درسی ریاضی دوره راهنمایی تحصیلی». فصلنامه تعلیم و تربیت. دوره ۱۱ شماره ۱ و ۲. ص ۸۶-۱۰۷. بهار و تابستان ۱۳۷۴. پیاپی ۴۱-۴۲.
- شکیباییان، طناز (۱۳۸۵). «بررسی شکل-گیری هویت ملی در کتاب-های درسی دوره ابتدایی». پژوهش های تربیتی. دوره ۲. شماره ۳ و ۴. بهار-تابستان ۱۳۸۵. ص ۶۹-۸۴.

دانشگاه هرمزگان
Hermetic University

دهمین همایش ملی

موسسه ملی روانشناسی و روانپزشکی
انجمن روانشناسان ایران
شماره ملی: ۳۰۱۵۰۷۳۳۰

تازه های روانشناسی مثبت

Sponsored and indexed by
CIVILICA
We Respect The Science